ಆರ್. ಎಚ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ *

ಚಾಲುಕ್ಯಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹ ವಿಗ್ರಹ

ಚಾಲುಕ್ಯಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹಲವಾರು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಆಗಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ; ಸನ್ನತಿಯ ಬೌದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹ, ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಅವುಗಳ ಶೈಲಿ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಚಾಲುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳ ತವರಾಗಿರುವ ಬಾದಾಮಿ, ಐಹೊಳೆ, ಮಹಾಕೂಟ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ್ದು ಎನ್ನುವಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುವುದು ವಿರಳ. ಆದರೆ ಈಗ ಹೊಸದಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿದ ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಗ್ರಹ ಬಾದಾಮಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೀ ಇರುವ ನಿಲೋಗಲ್ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ (ತಾಲ್ಲೂಕು ; ಕುಷ್ಟಗಿ, ಜಿಲ್ಲಾ, ರಾಯಚೂರು) ದೊರೆತಿದೆ.[1] ಈ ವಿಗ್ರಹ ದ್ವಿಬಾಹುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಚಾಲುಕ್ಯ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವಾಗಿದೆ.

ಈ ವಿಗ್ರಹ ''ಸುಖಾಸನ''ದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದು, ೨೨ ಅಂಗುಲ ಎತ್ತರ ೧೧.೫ ಅಂಗುಲದ ಅಗಲ, ಮತ್ತು ೪ ½ ಅಂಗುಲ ದಪ್ಪವಿದೆ. ವಿಗ್ರಹದ ಎಡಗೈ ಭಾಗ ಭುಜಸಮೇತವಾಗಿ ಒಡೆದುಹೋಗಿದೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪದ್ಮಪೀಠದ ಕೆಳಗೆ ಸುಮಾರು ೭"x ೬" ಅಗಲದ ಅಡಿಗೂಟವಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ, ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲು ಅಥವಾ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಇಡಲು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ನರಸಿಂಹ, ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪದ ಹಾಗೆ ಮುಂಭಾಗ ಮಾತ್ರ ನಾಜೂಕಾದ ಮತ್ತು ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಶರೀರ ಹೊಂದಿದ್ದು ಹಿಂಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಒಂದೇ ಅಚ್ಚಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ.[2] ಇದು ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಸುದರ್ಶನ ಚಕ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಾಚಿ ಇಡಿಯಾಗಿ ಕೈಯೊಳಗೆ ಹುದುಗಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಎಡಗೈ ಭಾಗ. ಅದು ಮುರಿದುಹೋಗಿದೆ; ಎಡ ಹಸ್ತವು

---

* ಯು.ಜಿ.ಸಿ. ಹಿರಿಯ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು-೫೭೦ ೦೦೬

1 ಈ ವಿಗ್ರಹ ನನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು. ಇದು ನನ್ನ ಸ್ವಂತ ಊರಾದ ನಿಲೋಗಲ್‌ನಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಗುವಳಿ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ, ಮರವೊಂದರಡಿಯಲ್ಲಿಯ, ದೇವರ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸುಣ್ಣ ಬಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಸುಮಾರು ಒಂದು ಅಂಗುಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ದಪ್ಪ ಸುಣ್ಣ ತುಂಬಿಹೋಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಹೊರ ತೆಗೆದಾಗ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಗ್ರಹವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರೂ ನಂತರ ಇದರ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದ ಮೇಲೆ 'ಕೇವಲ ನರಸಿಂಹ' ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು.

2 ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು 'ಟೆರಾಕೋಟಾ' ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಚ್ಚಿನಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸುವ ರೂಢಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದ ಚಿಕ್ಕ ಗೊಂಬೆಗಳೂ ಸಹ ಅಚ್ಚಿನಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸಿದವು. ಅಲ್ಲದೇ ಉತ್ತರದ ರಂಗಮಹಲ್, ಅಹಿಛತ್ರ ಮತ್ತು ಭೀತರ್‌ಗಾಂವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ವಿಷ್ಣುಪುರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅಚ್ಚಿನಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸಿದವು.

ಮಾತ್ರ ತಕ್ಕಮಟಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಟ್ಯಾವಲಂಬಿತ ಹಸ್ತದಂತೆ ಇದೆ. ಈ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಶಂಖವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರಬಹುದು. ಅದು ಒಡೆದುಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.[3] ವಿಗ್ರಹವು ಕೊರಳಹಾರ, ಚಪ್ಪಟೆ ವಿನ್ಯಾಸದ ಉದರಬಂಧ, ಕೇಯೂರಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಮುಂಗೈಗಳಲ್ಲಿ ದುಂಡನೆಯ ಕಡಗಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ. ಮೊಳಕಾಲ ವರೆಗೆ ಧೋತ್ರವಿದ್ದು, ಅದೂ ಕೂಡ ನಿರಿಗೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಲಾವಿದ ಈ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಲವು ತೋರಿಸಿರುವುದನ್ನು ದೇಹದ ಉಬ್ಬು ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ನೈಜತೆಗೆ ತೀರಾ ಸಮೀಪ ಎನಿಸುವಂತಹ ಕುಳಿತಿರುವ ಶೈಲಿ, ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗ ಅಲ್ಲದೆ ಕೈಯ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ. ಇದೇ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ಮಾಡಿದಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಕಾಲಮಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಗಪುರ ಸಮೀಪದ ರಾಮಟೇಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ವಾಕಾಟಕರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ ಎಂದು ಎ.ಪಿ. ಜಾಮಖೇಡಕರ್‌ರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.[4] ಇದರ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲ. ಅಂದರೆ, ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇವು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿದ್ದರ, ಮುಗ್ದುರು-ಸಂಪಿಕೇರಿ, ಬನವಾಸಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ, ಪೊಳಲಿ, ಮತ್ತು ಗಂಗಾನಾಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಪ್ಪತ್ತೂರು, ಕುಪ್ಪುಗದ್ದೆ ಹಾಗೂ ಕೂಡಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೂಡ ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹನ ಕುಳಿತಿರುವ ವಿಗ್ರಹಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಶೈಲಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಬನವಾಸಿಯ ಕದಂಬರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.[5]

ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹುತೇಕ ಸೌಮ್ಯಮೂರ್ತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ''ಕೇವಲ ಅಥವಾ ಗಿರಿಜಾ'' ವಿಗ್ರಹಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನಿಲೋಗಲ್‌ನ ವಿಗ್ರಹವೂ ಕೂಡ ಕೇವಲ ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ನರಸಿಂಹ ತನ್ನ ಅವತಾರದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ಸೌಮ್ಯರೂಪ ತಾಳಿ ಈಗ ಕೇವಲ ಭಕ್ತರ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವವನಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ.[6]

ಪ್ರತಿಮಾ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಲೋಗಲ್‌ನ ವಿಗ್ರಹದ ಕಾಲವನ್ನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ಸುಮಾರಿನ ಹಲವಾರು ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಇಟ್ಟಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದದ್ದು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಅಹಿಛದ್ರ ಮತ್ತು ಭೀತರ್‌ಗಾಂವನಲ್ಲಿಯ ಭಿತ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಇವು ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು.[7] ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಗ್ರಹವೂ ಕೂಡ ಇವುಗಳ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದನ್ನೂ ಕೂಡ ಚಾಲುಕ್ಯಪೂರ್ವ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಅಂದರೆ, ಕದಂಬರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ.

---

3 ವೈಷ್ಣವ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಯುಧಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವಿದ್ದರೆ, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಶಂಖವನ್ನು ಕಟಿಹಸ್ತದಂತೆ ಹಿಡಿದಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ರತನ್‌ಪರಿಮು : ''ವಿಷ್ಣು'ಸ್ ವೆಪನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ದೇರ್ ರೆಪ್ರಸೆಂಟೇಷನ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಆರ್ಟ್'' ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಲಿ. ಸಂ. ೭-೪.

4 ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ : ಎ.ಪಿ. ಜಾಮಖೇಡಕರ್ ''ವಾಕಾಟಕ ಸ್ಕಲ್ಪಚರ್ಸ್'' ೧೯೯೧, ಪು. ೧೯೪-೨೧೨. ದಿ ಆರ್ಟ್ ಆಫ್ ಅಜಂತಾ ನ್ಯೂ ಪರ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟಿವ್ಸ್. ಸಂ: ರತನಪರಿಮು. ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ. ರಾಮಟೇಕ್‌ದಲ್ಲಿಯ ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಂತದ್ದು. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರಾಯಶಃ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೨೫ ರಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದು ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪ್ರಭಾವತಿ ಗುಪ್ತಳ ಶಾಸನ ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ

5 ಡಾ || ಅ. ಸುಂದರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಹಲವಾರು ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. - ನರಸಿಂಹ ಸ್ಕಲ್ಪಚರ್ಸ್ ಫ್ರಂ ಮಹಾಕೂಟ ಅಂಡ್ ಕುಪ್ಪತ್ತೂರು ಅ್ಯಂಡ್ ಸಮ್ ಅರ್ಲಿಟೈಪ್ಸ್. ೧೯೭೭, ಪು. ೯-೧೨ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಸೊಸೈಟಿ ನಂ. ೧೮, ಧಾರವಾಡ. - ಸಿದ್ಧರ ಮತ್ತು ಸುಂಕೇರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ಅಪೂರ್ವ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ೧೯೯೦. ಪುಟ ೧೨೬-೧೩೧. ಕರ್ನಾಟಕಭಾರತಿ. ನಂ. ೨೨-೩. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ. -ಡಾ || ಪಿ. ಗುರುರಾಜಭಟ್ಟ, ಸ್ಟಡೀಸ್ ಇನ್ ತುಳುವಾ ಹಿಸ್ಟರಿ ಅ್ಯಂಡ್ ಕಲ್ಚರ್ ಉಡುಪಿ, ೧೯೭೫ : ಇದರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದ್ವಿಬಾಹು ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಚರ್ಚೆ ಇದೆ; ಅಲ್ಲದೇ ವಾಕಟಕರಿಗೂ ಮತ್ತು ಕದಂಬರಿಗೂ ವೈವಾಹಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಿದ್ದುದು ಕದಂಬರ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

6 ಡಾ || ಶ್ರೀನಿವಾಸ ವಿ. ಪಾಡಿಗಾರ, ದಿ ಕಲ್ಟ ಆಫ್ ವಿಷ್ಣು ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ (ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಥೀಸೀಸ್, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೮೩)

7 ಡಾ || ಜೋನಾವಿಲಿಯಮ್ಸ್. ೧೯೮೩, ದಿ ಆರ್ಟ್ ಆಫ್ ಗುಪ್ತಾ ಇಂಡಿಯಾ, ದಿ ಎಂಪಾಯರ್ ಅ್ಯಂಡ್ ಪ್ರಾವಿನ್ಸ್, ಪ್ರಿನ್ಸಿಟನ್, ಯು.ಎಸ್. ಎ.

ದ್ವಿಭುಜನರಸಿಂಹ (ಟೆರ್ರಾ ಕೊಟ್ಟ) ನಿಲೋಗಲ್‌ತಾ॥ ಕುಷ್ಟಗಿ.ಜಿ.ರಾಯಚೂರು,(ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣು

ನಾವು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ, ನಿಲೋಗಲ್ ಗ್ರಾಮವು ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟದಕಲ್, ಐಹೊಳೆ ಹಾಗೂ ಮಹಾಕೂಟಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪಟ್ಟದಕಲ್ ಕೇವಲ ೯ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟದಕಲ್ ಇದ್ದರೆ ಬಲದಂಡೆಯ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಾಚೆ ನಿಲೋಗಲ್ ಇದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸ್ಥಳಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವಲ್ಲದೇ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಪುರಾತತ್ವ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅಚನೂರು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೂ ಇದರ ಕಂಬಗಳ ಶೈಲಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಟರಾಜನ ವಿಗ್ರಹ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದಿರುವ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯-೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ, ಪ್ರಸ್ತುತ ದೇವಾಲಯವು ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಇವನ್ನು ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಚಾಲುಕ್ಯ ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.[8]

ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಐಹೊಳೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಚಾಲುಕ್ಯಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ.[9] ಬಹುಶಃ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ದೇವತೆಯಾಗಿಯೂ, ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯಾಗಿಯೂ ಅಥವಾ ಭಿತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಮೂರ್ತಿಗಳಂತೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಈ ವಾದವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಲು ಇನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ.

ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೇವಲ ನರಸಿಂಹ ಮೂರ್ತಿಯ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ಮಹಾಕೂಟದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಂತಹ ಒಂದೇ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪ ಸಿಗುತ್ತದೆ.[10] ಇದೂ ಕೂಡ 'ಕೇವಲ' ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಡಿಗೂಟವಿದೆ. ಮಹಾಕೂಟದ ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಕೂಡ ಚಾಲುಕ್ಯ ಪೂರ್ವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ನೇ ಶತಮಾನದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಹಾಕೂಟದ ಮತ್ತು ನಿಲೋಗಲ್‌ನ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ-ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಇವುಗಳ ಉದ್ದೇಶವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದರಿಂದ ಅಂದು ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅರ್ಚಮೂರ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳು ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಇವೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನ ಚಾಲುಕ್ಯ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಸಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

---

8 ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪುರಾತತ್ವ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಹೊಸದಾಗಿ, ತೀರ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಗಮನಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವಿವರವಾದ ಲೇಖನವನ್ನು ನಾನು ಈಗ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಸದ್ಯದಲ್ಲೇ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ

9 ಎಸ್.ಆರ್. ರಾವ್., ಎ ನೋಟ್ ಆನ್ ದಿ ಕ್ರೊನಾಲಜಿ ಆಫ್ ದಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಟೆಂಪಲ್ಸ್. ಲಲಿತಕಲಾ ಜರ್ನಲ್, ನಂ. ೧೫, ಪು. ೯-೧೮, ನ್ಯೂಡೆಲ್ಲಿ ೧೯೭೨ ; ಡಾ॥ ಅ. ಸುಂದರ., ದಿ ಅರ್ಲಿ ಕದಂಬ ಟೆಂಪಲ್ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಚರ್, ರಿಸೆಂಟ್ ನೋಟೀಸಿಸ್, ೧೯೭೮, ಪು. ೨೬೦-೨೬೯, ಮಿಥಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿ ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಲಿ ಜರ್ನಲ್, ನಂ. ೭೫-೩, ಬೆಂಗಳೂರು

೧೦ ಡಾ॥ ಅ. ಸುಂದರ., ೧೯೭೭, ಪು. ೯-೧೨